

Školní rok 1937-38.

a) Od začátku zdejší školy obecné již 19. školní rok začal 1. září 1937 a skončil mimořádně brzy již dne 22. června 1938.

b) Letošní rok byl velmi bohatý na důležité události, které se dotkly i života rodičů žactva našeho.

Dne 14. září 1937 zemřel na Lánech o 3. hod. 29 min. první president Československé republiky Tomáš G. Masaryk ve věku 87 let, 6 měs. a 7 dní. Všichni jsme bolestně pocítili jeho odchod, o němž řekl jeho syn Jan: "jak krásně žil, tak krásně umřel."

Usnul a odešel na věčnost, aniž o tom ví... Nekhas - dohořel!"

Angličan Samuel Hoare o něm:

"Síla jeho osobnosti byla záchrannou skalou v mnoha bouřích. Byla světlou okrasou života Evropy."

Francouz Eduard Herriot:

"Veliká osobnost je ta, v níž čin a myšlenka se navzájem doplňují. Proto jsme neviděli život větší, nežli je Masarykův."

Rus Miljukov:

"Je z lidí, jimž možno stavět pomníky za živa."

Němec Heinrich Mann:

"Dnes jen idea svítí z Masaryka, jenž tolik vykonal pro svobodu a štěstí svého národa."

Balzamované tělo Masarykovo bylo převezeno do Prahy a tam vystaveno na pražském hradě. Tisíce lidí přišlo se rozloučit s milovaným učitelem, otcem v praslovanském smyslu. I z Chrastavy tam byli mnozí. 21. září na prvním hradním nádvoří promluvil nad jeho rakví, zahalenou ve státní vlajku, president dr. Edv. Beneš, jenž vyřval všechny občany našeho státu:

"Volám vás všechny bez výjimky od leva do prava, od poslední vsíky až ke tomuto hlavnímu městu, od Aše až ke Jasině, vás všechny, kteří myslíte nejvíce na problémy sociální tohoto státu, a vás, kteří se věnujete nejvíce problémům národnostním - všechny bez rozdílu volám vás v duchu a v památce našeho prvního presidenta k splnění jeho odkazu a k dobudování jeho díla - k dobudování naší spravedlivé, pevné, nezdotné, vývojové humanitní demokracie!"

Potom zazněla 101 dělová rána a na povel generála Syrového dal se v pohybu les vojenských praporů, legionáři, sokolové a vojáci, hradní stráž, rakev na dělové lafetě, syn a 2 vnuci Masarykovi, sám president dr. E. Beneš, zástupci 24 států, čsl. ministři a poslanci i senátoři, zástupci úřadů, měst, duchovní, důstojníci, poddůstojníci, 15.000 legionářů a vojáko. Ulice byly hustě obsazeny občanstvem, dětmi, náměstí spolky.

Z Prahy odvezena rakev do Lán,
kde uložena po boku Ch. Masa-
rykově do vyříděného hrobu na ven-
kovském hřbitovním.

"Odešel k vlasti nezbadaným zdrojem,
zvítěziv slavně v boji nadlidstvem.
Štít po něm zůstal! Uzhuru, k novým bojům!
Je na něm pravda, a to T.G.M."

A. Zamoycki napisał ^{Jaroslav Nauman} jménem 30
národů spojených v Mezinárodní
federaci tělocvičné:

"Pamięć Prezydenta Tomasza Garyka Masa-
ryka pozostanie zawsze żywa, jako szep-
tacza idei sprawiedliwości."

Milan Hodža pravil v našem pohľade:

"My všichni pokládáme smrt presidenta
Osvoboditele za projev důvěry prozřetelnosti
k nám, ke všem v tomto státě, že již není třeba
ani jeho masarykovského pohledu na nás, že nám
stačí nesmrtelnost jeho ducha a že věci
své provedeme dobře. Přijímáme závazek
před svým svědomím a před svými dějinami,
že všichni semkneme se ještě těsněji a
že vždy bezohledně srazíme ruky, která
by vnášela rozvrat mezi nás. Nikdy se
této povinnosti nezpronevěříme."

Wickham Steed:

"Jsa hluboce dojat nad umrtím T.G. Masaryka,
přece nepřáči nad ním, nebo nad jeho národem.
Vešel slavně do dějin jako největší muž toho-
to století, jako vykupitel a osvoboditel svého
národa, je muž zanechal jako dědictví nehy-
noucí příklad šlechtně ukončeného, vznešeného
díla."

"Od času Karla IV. nebylo u nás
pohřbu, který by kalomcoval svědo-
mím národa tak jako tento," píše
v Sokolském věstníku R.P.

Od 8. října 1937 má Podkarpatská
Rus autonomie. Jejím guvernérem
je Konstantin Hrabar ^{17.1.1938 tajně}
^{slíbil Stojadinović}
Göringovi ^{že Jugoslavie se nebude míchat do sporu Německa s Č.S.R.}
11. března 1938 vzdal se rakousky

spolkový kancléř Kurt Schuschnigg svého úřadu, aby místo něho byl jmenován Arthur Seyss-Inquart, stoupenec strany něm. nacionálně socialistické, který ihned požádal Německo o vyslání němec. vojska do Rakouska, což se stalo 12. března, kdy šel říšský kancléř Hitler v Linci uvítán. Rakouský prezident Miklas odstoupil. Nová rakouská vláda vydala zákon, jehož 1. článek zněl: "Rakousko je nyní německé říši". Naše hranice ^{s Německem} jsou nyní o 558 km delší a měří celkem 2108 km. Přivolení Rakouska k Německu přivedlo "Bund der Landwirte" a něm. křesť. sociály k "Judendeutsche Partei", kam přešli i jiné něm. strany kromě němec. soc. demokratů a komunistů.

Letošní 1. květen byl jakousi viditelnou ukázkou poměru mezi demokracicky smýšlejícími občany a mezi vyxnavací diktáturou. I v Chrastavě shromáždili se demokraté čeští i němečtí v počtu asi 2000 osob a po projevech na náměstí odjeli do Liberce, kde na Masarykově náměstí uspořádán velký tábor lidu, na němž česky i německy jasně bylo řečeno, že všichni jsou připraveni naší demokratickou republiku československou hájit do posledního dechu. Ovšem také v Liberci shromáždilo se ve široho okolí mnoho příslušníků Sd.P., kteří vyslechli řeči zcela jiné. V celé republice manifestovalo pro mír a svobodu přes 3 mil. osob.

V časných hodinách ranních dne 21. května 4. r. povolal ministr národní obrany jeden ročník, záložník ke cvičení ve zbraní. Tímto neobyčejně hladce provedeným nástupem podařilo se šťastně posílit bezpečnost státu a klidně provést obecní volby ve 254 obcích dne 22. května. I od nás

nastoupili 3 otcevé našeho řactva k vojens. cvičení a 6 k S.O.S. (stráži obrany státu).
 Ochranielka školy naší Lyra poslala týž den 2000 Kč na podporu jejich dětí.
 Volby do obecního zastupitelstva v Chraslavě vykonány až 12. června a to tak že dostala kandidátní listina:

čsl. národ. social. a ostat. voličů čes.	88 hlasů
čsl. soc. demokracii	216 " "
komunistické str. čsl.	494 " "
němec. social. demokracii	120 " "
a S.D.P.	2211 " "
celkem tedy 3129 " "	

V důsledku sdružení prvotních 4 kandidátek přiděleny mandáty následov:
čsl. národním socialistům a ostat. čes. voličům s nimi spojeným 1 mand.,
čsl. sociálním demokraciím 2 " "
komunistům 5 " "
němec. sociál. demokraciím 1 " a
sudetoněm. straně 21 " "

Dne 24. června zvolen starostou města Chrastavy J.U.Dr. Friedrich Hübner, advokát, jeho prvím ná. městkem Karl Lux, strojař a druhým náměstkem Edwin Seliger, dělník.

Do městské rady za druž. české kandidátky zvolen Josef Kovářik, dělník.

Při srovnání s volbami do Narod. shromáždění v r. 1935 dostaly obě čes. kandidátky 9.72% (tedy o 0.53% méně),
 komunisté 15.79% (" " 2.58% "),
 něm. soc. dem. 3.83%,
 sudetoněm. str. 70.66%.

Z výsledku voleb je zřejmo, že někteří Češi volili komunisticky, ač i řada odstěhovavších se voličů snížila svou neúčastí na volbách procento čes. hlasů.

Je potěšující, že přes to získali jsme třetího zastupce do obecního zastupitelstva.

V kritický den 21. května 1938, kdy se německá vojska stahovala k česko-slovenským hranicím navštívil prezident republiky dr. E. Beneš město Tábor, kde promluvil velkou řeč. Při-
pomenuj dějinný význam Tábora, který nám připomíná, že NÁS nikdy nezlomila cizí síla, nikdy domácí rozkol. Proto musíme zůstat jednotni. Pro-
žíváme okamžiky, které jsou pro náš stát nejvýznamnější od skončení svě-
tové války. Musíme se proto vyhnout omylům, být klidni a nesmíme se dát roz-
vádět. Nebojme se příštích dní a budme připraveni na vše, co by mohlo přijít zlého či dobrého. Nic nemůže otrávit naši demo-
kracii. Budeme Táborský pevní a silní, nebojácní a odhodlaní.

Radu měsíců připravovalo se sokol-
stvo oslavit svým X. sletem 20. rok
obnovené naší samostatnosti. Pilně
se nacvičovalo ještě v pátek 20. května
V naší škole účastnilo se ke 20. minutám
kursu motoristů, ale někteří byli
odvoláni do služby již večer. Po
půl noci svoláno asi 30 chrastav-
ských příslušníků S.O.S., aby ihned
se obráně nastoupili na hranice
a tam vytrvali přes měsíc. To
bylo v době nejpříznivějších příprav
sletových, takže leckdo pochybo-
val, bude-li slet vůbec.

A byl přece a slavný.
Sam ministr veřej. zdravot. a těles.
výchovy Frant. Jeřek o něm na-
psal: "Je hluboká a krásná prav-
da v myšlence, že naše samo-
statnost se udrží těmi ideami,
z nichž se rodila, pak slet
budíž radostným přiváním

celého národa ke skutečnosti, že je to před jinými idea sokolská."

A po slatě napsal náměstek starosty Č. o. s. Jos. Truhlář:

"Velké dílo dokonáno. Budovala je demokracie celého tábora sokolského, k němuž po hlasu srdcí svých připojil se nakonec veškerý národ. Hlasitě řeklo přátelům: "Taková jsme!" a nepřítelům: "Ruce pryč!"

Bylo dobrovolně mobilisováno pro myšlenku Tyršovu a státní nejen sokolstvo, ale i jiní Čecho-slováci. A bylo to krásné.

Jules Romains přiznal, že (o slatě) vyrostal před ním antický svět v plné síle a přesvědčivosti. Ano, z těch tisíců uvnitř i okolo vanaula nějaká zbožnost, hluboká úcta a láaska k životu lidskému a k jeho nositeli, člověku. "Když vaše divenky sňaly ty řluté věnečky, přistihl jsem se při nervyklém pohnutí. Je velmi ne-snadno přimět mne k slám. Ale sedý, a potom, když hoši začali pívat, byl jsem v pokušení se volně a blaženě rozplakat. A tu jsem sedý pochopil, že co xde vidíme, je cosi náboženského, boho-slůba svobody, mysterie demo-kracie."

"Největšího a nejraslouženějšího vítěství dobyli řáci a řakyně. Ten jediný hošík, který sice klesl, ale napřed docvičil, dokázal před celým stadionem sílu sokolství." Tak napsal Jaroslav Nauman.
Bylo to všechno krásné, ale

každé svým způsobem a na vlastní
vrub. Bylo to víc než pěkná podivná
Londýnský časopis Daily Telegraph
píše o I. sledu: "Vzhledem k těžké mexi-
národní situaci se stal letos sled
úchvatnou a ohromnou manifes-
tací jednoty československého ná-
roda a jednoty všech slovanských
kmenů. V tom smyslu měl sled
stejný národně politický význam
jako 21. květen."

Žel, že v oněch slavných
dnech sledových naskřípělo to slo-
věstně:

Již 24. dubna vyhlásil Konrád
Henlein na sjednání sudetoněmec-
strany v Karl. Varech 4. zv. osmi
požadavků. 7. května učinili vy-
slanci francouzský a anglický
u čsl. ministra zahraničí pra-
telský krok a přimlouvali se
na takové řešení německé otázky
u nás, které by hovělo rozum-
ným požadavkům německým
a které by bylo slučitelné s in-
tegritou státu.

25. května zahájeny informační
rozhovory K. Henleina s předs. vlády
dr. Milanem Hodžou:

26. května přiverli naši vyslanci
Guský a Jan Masaryk ujištění
Francie a v. Británie o plné soli-
daritě, ale také některé rady a
podněty pro jednání s Němci.

30. května vykázané S.d.P. 1.300.000 čb.

5. a 6. června v Bratislavě prohlásil
se sjednání lidové strany pro auto-
nomii Slovenska a uskutečnění
pittsburské dohody.

9. června předložili zástupci S.d.P.
předsedovi vlády M. Hodžovi me-
morandum s požadavky strany.

23. června přijal dr. Hodža nástupce všech menšin naší republiky.

2. července prvně se sešla 1. zv. parlamentní šestka pro jednání s Němci.

11. července skončeny přípravy návrhu na řešení otázky národnostní samosprávy.

12. července prohlásil předseda francouzské vlády Daladier: „Naše slavnostní závazky vůči Československu jsou pro nás neochvějné a posvátné.“ Současně však prohlašuje, že stejně současně si Francie přeje, aby nemusila válečně zakročit.

25. července již prohlašoval: „Pro nás může být přijatelné jen takové řešení, které znamená plnou autonomii.“

29. července ve Vratislavi na turnerských slavnostech prohlásil Konr. Henlein: „Zahraniční Němci jsou nedílnou součástí německého národa a přinášejí Hitlerovi svou lásku a věrnost.“ Tisk lidové strany odmítl současně vládní návrh národnostního statutu.

3. srpna přijel do Prahy lord Runciman. Tehož dne zahájena akce německého tisku proti Československu pro přelet tří čsl. letadel nad Kladskem.

10. srpna odevzdala Runcimanovi stížnostní memorandum o incidentech na hranicích se množících.

17. srpna odmítá S. d. P. vládní návrhy a kádá novou nákladnu jednání ve smyslu karlovarských požadavků.

Hned 18. srpna sešel se Runciman s Henleinem.

24. srpna odletěl člen Runcimanovy mise Ashton Gwatkin po rozhovoru s Henleinem do Londýna k lordu Halifaxovi.

30. srpna přijati nástupci S. d. P. prezidentem republiky dr. Ed. Benešem.

Zapsal 31. 8. 1938
Housa

Šk. R. 1938-39 - 1944/45.

Měl to být 20. již školní rok od počátku zdejší školy.

Začalo se také skutečně 1. září 1938 vyučovat.

V I. tř. bylo	6	hochů	a	7	dívek,	cel.	13	dětí,
" II. "	"	6	"	"	13	"	"	19
" III. "	"	12	"	"	9	"	"	21
na celé šk.	<u>24</u>	"	"	<u>29</u>	"	"	<u>53</u>	"

Leč pod vlivem osudových událostí již toho dne a pak až do 22.9. odhlásovány děti, které se s rodiči z Chrastavy stěhovaly do čes. nitrozemí. Po vyhlášení mobilisace odvezeny i zbyvající děti takřka všechny, do Floakovic, kde společně ubytovány a stravovány v Blázkově vile. Bylo jich 25.

Dozor tam obstarávala učitelka Růžena Kváčková.

Učitel Josef Khaml povolán mobilisační vyhláškou k vojenské službě od 23.9.1938. 26.9.1938 žádal Hitler odbránit „Judet“.

Rodiče učitel zůstal sám na škole až do 1. října 1938.

Avšak večer 30. září 1938 byl povolán starostou města J. U. Dr. Friedr.

407
Hübnerem na radnici a tam internovan
án až do čas. hodin 1. září 1938, kdy
se do Chrastavy vracelo čsl. četnictvo,
jež bylo již kýmisi telefonicky od-
voláno večer 30.9. do Liberce.*

Po propuštění z radnice a
sernání, že čes. poštovní úředníci
a zaměstnanci v noci Chrastavu
opustili, ač měla být obsazována
Němci až 3. října, a po zjištění že stát.
policie na noc z Chrastavy odjíždí,
vsedl na kolo a odjel do Liberce
na okres. úřad si stěrovat, že sta-
rosta Chrastavy omezoval jeho osob.
svobodu internováním na radnici
Hejtmán však poukázal na to,
že všude již i v Liberci vyvěšují
vlajky se skobovým křížem a že
již nemůže zaručovat bezpečnost,
stíhat Němce, aby tak nevyvolal
u výstředních nacistů násilné
zásahy proti Čechům.

Odjel tudíž do Hodkovic, aby
shlédl jak jsou tam umístěny
děti chrastavské, když již před tím
dal odvéztí vojenským vorem bed-
nu škol. archivů s několika nej-
cennějšími knihami do skladistě
SKD (severočes. konsum. družstva) v Liberci,
které ji dovezlo do Rovenska.

Vracel se pak ještě dne 3. 10. do
Chrastavy, ale dojel jen do Liberce, kde
mu poradil okres. hejtmán, aby se

* V Mnichově byla v noci 30. září 1938 našemu státu vnucena
osudná dohoda, podle které od ČSR odvržena území Němci
obydlená, ale s nimi zabráno přes milion Čechů.

V Chrastavě na nádraží jej očekávali 2 němečtí četníci, kteří měli dbát o jeho osobní bezpečnost. Když však docházel s ním k radnici, povykoval na náměstí tehdejší školník německé dívčí školy a k němu se přidávali ještě další křiklouni; poradil velitel četnické stanice, že by bylo lépe, vzhledem k tomu, že je zde četnictva málo proti davu, kdyby řídící učitel odjel a své věci dal přestěhovat někým jiným. Stalo se tak, že celý inventář školní i ostatní zůstal v Chrastavě.

Pomůcky přestěhovány do obou místních škol německých. Knihy zprvu sneseny do škol. prádelny, později odváženy do papírny. U povozníka Stiela v Chrastavě III. byl naměstán Čech Palát, který zachránil několik beden čes. knih tím způsobem, že je ve skladišti nashřel do kouta, kde přechaly celou dobu německé okupace.

V budově čes. školy byly zprvu školy pro SS., později N.S.V. (national. socialist. Volkswohlfahrt) - mateřská školka - poradna matek.

Japsal
Zbonsa

14. března 1939 povolal Hitler dr. Flácha,
 1. zv. státního presidenta okleštěného
 Československa a ministra Chvalkov-
ského do Berlína a ti se tam dali
 donutit přemlouváním, hrozbami a
 násilnostmi, aby dali souhlas k vytvo-
 ření 1. zv. českého protektorátu a k
oddělení Slovenska od republiky.
 Ale již před zahájením "jednání" s dr. Emi-
 lem Fláchem zahájila německá vojska
vůd do zmenšeného, převostí zbave-
 ného Československa. Jediný 8. slerský
pluk ve Frijdku se pokusil o odpor.
Jaké Tiso cestoval současně k Hitlerovi,
 aby vytvořil 1. zv. "slovenský stát", ve
 skutečnosti rovněž jen protektorát.
 Nikdo z nich k tomu neměl ani práva,
 ani žádné legitimace a pověření.
Zradili nicemně stát i národ.
Járka Anglie, Francie a Itálie,
 daná 30. 9. 1938 v Mnichově ČSR. byla
 tudíž bezecnou. Chabou výmluvou
 jim byly podpisy Flácha a Tiso.
Mnichovský diktát tak zničen vlast-
ními jeho původci. Tím i celý tehdejší
způsob ideje konejšení, "appeasementu"
ztroskotat a Angličané se za Mnichov
 styděli a pozdě litovali, že Masarykovu
 republiku hodili Hitlerovi na pospas.
Newyorský starosta La Guardia v 1939
 dr. Beněše jako presidenta ČSR. ujištěním
 že na toto žerňictví evropských moc-
ností nerapomněli a prohlásil národu
našemu podporu, aby se brzo zdvihl
k svobodě, a jeho president že se vrátí
 do své osvobozené vlasti. V dlouhé
 řadě přednášek, schůzí a manifestací,
 za přítomnosti 10-15-20 tisíc lidí se
 ukázalo, jak velký mraovní kapitál
 získán pro RČS. za 20 let bojů o
demokratický řád, naši vírou a
věrností k Masarykově demokracii.
 Hned 16. břez 1939 poslal dr. E. Beněš, druhý
president Č.S.R., telegramy pres. Rooseveltovi,

předs. Chamberlainovi, Daladierovi a Maximu Litvinovovi i předs. rady Společnosti národů, v nichž protestoval proti porušení integrity RČS. slibů né v Mnichově ustanovením "protektorátu". A 19. 3. 1939 rozhlasem prohlásil, že stát RČS. žije právně dále.

A již 17. 3. 1939 americká vláda odsuzuje dočas. vyhlazení výsad svobodného a neodvislého národa....

President Roosevelt 27. 3. 1939: "... vláda Spoj. států neuznala tuto situaci jako právní stav."

18. II. 1939

Maxim Litvinov v notě německému velvyslanci rozhodně odmítal celou akci nacistického Německa ^{co násilně} proti Československu a odmítl uznati zničení ČSR.

Vlády britská a francouzská odmítly německou akci a postup, že byly v rozporu se zásadami mezinárodního práva a se smlouvami, jež byly podepsány.

Vedoucí představitelé amerických Čechů a Slováků vyzvali dr. Ed. Beneše, aby se ujal vedení druhého odboje čili "zahraniční akce".

Bylo neobyčejně důležité, že celá skupina důstojníků čsl. vojens. zpravodajské služby unikla v předvečer nacistické okupace do Londýna s hlavní částí svého pracovního materiálu.

Když generál. tajemník rady Společnosti národů odmítl předložit protest dra Ed. Beneše schůzi, oznámil sovětský vyslanec Jvan Majskij, že sovětská vláda předloží protest onen sama. To se mělo stát v září 1939. Zatím však podepsána smlouva sovětsko-německá. Společnost národů upadla

pak už do bezmocnosti.

Mezi 18.-20. 4. 1939 v Chicagu došlo na schůzi Čes. národ. sdružení, Slovenského národ. sdružení a Sdružení čes. katolíků k sjednocení všech sil k novému boji v novém orgánu v Československé národní radě v Americe za osvobození RČS.

8. 6. 1939 zdířaral Dr. Ed. Beneš: „Nejsme však vázáni mnichovským dikta-tem a neuznali jsme a neuzná-
váme německou okupaci.“

„... obsazení republiky 15. března nebylo kromě nejúřších spojenců Německa uznáno žádným státem. Československá republika tudíž právně existuje dále.“

28. 5. 1939 zdířaral prezident Spojených států Fr. D. Roosevelt, že jsme dobře učinili, že jsme se v roce 1938 nedali vyprovokovat k válce s Hitlerem. ... západní Evropa nám nechtěla a Amerika by nám nebyla mohla pomoci a kdyby byl zakročil Sovětský svaz sám, nebyl si vůbec jist, jak by se byla cela věc skončila.

27. 7. 1939 prohlásil W. Churchill, že dokud Československo bude ujařmeno, nebude v Evropě míru. Totéž opakoval i Ant. Eden. A stáříčký Viscount Robert Cecil prohlásil, že to, co učinila v září 1938 Anglie, byla pro jeho sondu krada na celé její veliké minulosti.

Po německém útoku na Polsko 19. vyprávěla Vel. Británie a Francie 3. 9. 1939 válku Německu. K nim se připojil téhož dne za Československo, které právně trvalo dále, Dr. Eduard Beneš.

"Náš boj byl nesmiřitelným bojem mravním, bojem se zlem, s nímž pro nás nebylo a nemohlo býti kompromisu."

10. 5. 1940 provedli Němci útok na Hol-
land a Belgie. Pak prolomili frontu
ve Francii. Po kapitulaci Francie šlo
o záchranu čsl. armády z Francie, z
nichž ještě v den kapitulace bylo
několik set na frontě. To se podařilo
jenom z poloviny. 22. 6. 1941 přepadl zákeřně SSSR.
Hitler. 21. července 1940 uznává Vel. Británie
prozatímní československou vládu
A již 5. července 1941 oznámil sovětský
velvyslanec J. Majský prohlášení, "Sovětský
svaz je pro nezávislost Československa
a nemá v úmyslu zasahovat jakkoli
do vnitřních věcí Československé repu-
bliky, o kterých náleží rozhodovati
jedině československému lidu."

18. července 1941 podepsána spojeneč.
smlouva se Sovětským svazem,
ve které dán souhlas k výměně vy-
slanců, slíbena vzájemná pomoc
a jakákoliv podpora ve válce proti
hitlerovskému Německu, dán souhlas
k vystoření vojenských jednotek
z čsl. státních občanů.

14. srpna 1941 prohlášena t. zv.
Atlantická charta

28. září 1941 zabit a tříma odsouzen k smrti min. př. Al. Eliáš.
7. pros. 1941 přepadlo Japonsko Pearl Harbor
Sím státny do války i Spojené státy
severoaamerické. Vr. 1942 vyvražděny Lidice a Ležáky.
9. VI. 1942 prohlásil min. zahrani. věci
Molotov, že SSSR. uznal republiku čsl.
v předmnichovských hranicích a že
nikdy nic, co stalo v Mnichově a po
Mnichově, neurnal a neurná.

5. 6. 1943 prohlásil velvyslanec Bogo-
molov souhlas Moskvy s odsunem
našich menšin.

* Čs. oddíly v Francii vznikly v říjnu 1939.

Němci proniknuli až na Volhu byli u Stalingradu poraženi a hnáni zpět od 1943 až do 1945. Sovětská armáda osvobodila Ukrajinu, Leningrad, Bílou Rus, Polsko, balkánské státy.

6.6.1944 vyhodili Angličané a Američané v sev. Francii a pak ji osvobodili, zatím co rudá armáda operovala Maďarsko, osvobodila skoro celé Československo zatím co Američané přišli od západu až k Rokyčanům a od jihu až k Písku.

5. května 1945 ujal se správy veřejných věcí český národní výbor. Pražané postavili proti Němcům barikády a bojovali až do 9. května, kdy dorazila do Prahy sovětská armáda, aby ji osvobodila z německé moci. Marsal Sta. lin nařídil oslavu osvobození Prahy 24 salvami z 324 děl a pojmenoval vojenské útvary, které se u nás zvláště vyznamenaly po Praze.

10. května 1945 vstoupila do Prahy vláda československá, která byla od obsazení Košic v Košicích (od II.)

Od prvého až do posledního roku německé okupace, od uzavření čes. vysokých škol až do hnání čes. žen před tanky na revoluce v Praze, napácháno u nás tolik zla: krádeží, tyráni, vražd a loupeží, popraveno tolik českých učenců, spisovatelů, umělců, učitelů, dělníků i politiků, že jenom rázkem se rdá skutečnost, že národ byl po zahánání círáků schop sám si vládnout, žít a dokonce budovat znova svou lidovou republiku demokratickou a socialistickou.

J Chrastava dala svou oběť za vlast.

Zdejší textilní dělník Rudolf Loudat ^{16.4.1898} obětavý činovník čes. spolku v Chrastavě, předseda D.T.J., člen míst. šk. výboru i knihovní rady byl Němci zatčen pro účast na odboji národa, odvezen do Dráždan

* 29.8.1944 vypuklo povstání na Slovensku. Sověty rozhodly se pomoci povstalcům a 9.9. zahájen jimi útok na Duklu spolu s čes. armádním sborem gen. Lud. Svobody. Padlo tam 86.000 mužů našich i ruských, ale přísmyk dobyt a naše vojsko překročilo hranice republiky čsl.

a tam odsouzen k smrti i stát.
Ve svém posledním dopise z 26. 7. 1944
loučí se s rodinou:

..... osud mi nedopřál vidět Vás
ještě jednou.... Prosim Vás proto, buďte
stateční a silní! Hlavně Ty, má milá
mamko, prosím Te, vychovej a dělá řád-
né lidi! A Vy milé děti..., buďte hodné,
učte se pilně a nexaspomeníte na svého
tatího, stydět se za něho nepotřebujete.
Zemru pro svou ochotu.....

Mé myšlenky jsou v posledních
mých hodinách u Vás.....

V prosinci 1944 učení - ovšem
přísně tajně - na pokyn předsedy okres.
národního výboru v Liberci budoucí
členové místního národ. výboru v Chras-
tavě. Byli to: Jaroslav Šeda, krejčí z č. 208,
Josef Bláhovec, účetní z č. 98/III, Arnošt Šorm,
obuvník. Sovaryš z č. 184/III, Josef Kubín, kovo-
pracovník z č. 514/II a Frant. Lejsek, obuv-
Sovaryš z č. 97/III.

Jaroslav Šeda

Škol. rok 1944-45.

Teprve koncem tohoto ^{šk.} roku navrací
se většina bývalých chrastavských
Čechů se svými rodinami do Chrastavy
Hned začátkem května 1945 ustavil
se místní národní výbor v Chrastavě,
jehož předsedou se stal Jaroslav Šeda,
který převzal 9. května 1945 od tehdejšího
starosty Ant. Šcholze za přítomnosti celé
obecní rady klíče i agendu městského
úřadu, třeba něm. zaměstnanci zatím
ponecháni na místech ovšem s pří-
kazem, jak pečovat o záležitosti města
i obyvatelstva.

Již odpoledne 9. 5. po 15½ hodině
objevily se na náměstí první ruské
tanky a hnedle za nimi i jízda
pak pěchota a vozobajstvo i lehčí
polní dělostřelectvo. Nejen všichni zde
přítomní Češi, ale i antisifašistické
Němci vítali je radostně. Brzy
na to přišli další Rusové od Vítko-
va a druhý den i od Frydlantu.
Přenocovali ve školách, v hostincích
i v soukromí. Brány zdejších
koncentračních „ústavů“ otevřeny, čehož
zneužily se nich vyšší Židovky, jež
poplenily nejen obchody, ale i soukromí,
kde braly hlavně šatstvo, prádlo a jídlo,
dokud nevypraveny do Prahy a Pardubic.

Z čes. nitrozemí se sem první vrá-
tili četníci a finanční strážníci
O bezpečnost správu pečovala dobrovol-
ná milice - asi 60 mužů - pod velením
K. Béma.

Ještě před polovinou května
posláni první Němci na příkaz m.
nár. výboru do Žitavy a to pěšky
Poláci (zde za války „pracovní nasazení“)
odjeli 10. a 22. května,
Francouzi 11.5. odešli přes Žitavu,
berlíňští Němci odjeli vl. vlakem
před koncem května. Lokřiňané
odjížděli rač. čerona.

Osídlování začalo 12. nebo 13.
května. Přišli zionostníci, země-
dělci, úředníci, i učitelé. Mězi
těmito byl první Jos. Fišer, který
25.5.45 zajistil školní budovy a provedl
zápis do školy obecné i městanské.
Zapsal v čeromu 1945:

12 dětí	3. post. roč.,
11 " "	4. " " "
14 " "	5. " " "

celkem 37 dětí, které se shrom. 19.6.1945.

vyučování ovšem nebylo
zahájeno, poněvadž všechny školní
budovy bylo nutno dříve vyprázdnit
(byli v nich uprchlíci, vojsko) uklidit.

Také osídlení čes. obyvatelstvem
nebylo ještě tak vydatné, aby se
našlo dětí více než pro jednotřídní
školu obecnou, jak zřejmě z výn. zpr. č. A-62.799/45-II. z 30.7.45

Během letních měsíců
pokračováno v odsunu německých
příslušníků a to tak, že byli po-
siláni nejdříve auty nebo vlakem
do sběrného tábora v Liberči a odtud
teprve odváženi do Německa.

Fišer

ŠKOLNÍ ROK 1945-46.

Při zápisě 25. srpna 1945 zapísáno

do I. tř.	8 chlapců a	18 děvčat,	cel. 26 dětí,
" II. "	9 " "	7 " "	16 " "
" III. "	2 " "	6 " "	8 " "
" IV. "	8 " "	11 " "	19 " "
" V. "	13 " "	7 " "	20 " "
dohrom.	40 " "	49 " "	89 " "

Učitelé jmenováni: Bohumil Flonsa,
Livorová a Marie Sovadinová z Rok. Bělé.

Školní rok začal až 10. září 1945

Do již začázeno

do I. tř.	17 chl. a	24 dívek,	tedy 41 dětí,
" II. "	12 " "	11 " "	23 " "
" III. "	8 " "	12 " "	20 " "
" IV. "	19 " "	12 " "	31 " "
" V. "	15 " "	14 " "	29 " "
	71 " "	73 " "	144 " "

K 1. říjnu 1945 ustanoveny na škole další učitelky: Helena Letovská,
Pavla Růžičková, roz. Hlavčovicová
a Jiřina Kučerová. Výpomocnou
učitelkou div. ruč. prací jmenována
Ida Šolárová, roz. Trnková. Učitelka
Livorová již zde nebyla.

H. Letovská se narodila 8. X. 1921
v Hořicích v Podkrkonoší, studovala v Ces.
Budějovicích, působila v Hořicích v P.,
v Miletíně, v Třebíhošti, v Milovicích a
v Němčicích.

Pavla Růžičková, nar. 21. 6. 1903
ve Volyni, studovala v Kut. Hoře, pů-
sobila v Hlohově, Tunochoděch, v Bělé, v Uhl.
Janovicích, Sedlci, v K. Hoře, v Sápravě a
v Cerhenicích.

Jiřina Kučerová, nar. 13.6.1926 v Lojovicích, studovala v Liberci a v Brančce n. L., nastoupila první své místo v Chrastavě.

Marie Lovainová, naroz. 12.9.1913 v Třebeticích na Moravě, studovala v Levoči a působila v Čaklově u Prešova, v Roholídově Bělé u Pardubic. Od dubna 1946 působila na zdejší škole měšťanské. Do té doby na naší škole od 1.9.1943.

Ita Solarová, nar. 13.4.1921 ve L. Juru, studovala v Košicích a začala vyučovat 1.10.1945 v Chrastavě, odkud docházela i do B. Kostela n. M. ^{měla i} a) v Ond. Hoře.

Vzhledem k velkému počtu dětí v I. tř. povolena zmocněním min. školství probočka při I. tř. výnosem č. 1890. z 26.9.1945.

Koncem listopadu 1945

měla	I. tř.	20 chl. a 27 děv.	tedy	47 dětí,
	II. "	14 " " 18 "	"	32 "
	III. "	13 " " 14 "	"	27 "
	IV. "	24 " " 14 "	"	38 "
	V. "	19 " " 16 "	"	35 "
	celkem	<u>90 " " 89 "</u>	"	<u>179 "</u>

Vzhledem k neustálému vzrůstu počtu žactva a že ř. uč. Boh. Šlonsa byl pro nemoc ve službě nepřítomen, jmenován zde dalším učitelem Ferdinand Janoušek a Vlasta Šmitková, roz. Bendová. Tato se narodila na Slovensku v Staré Ture, studovala v Ture. Sv. Martině, Hubňan. Těplicích, Kutné Hoře a v Praze. Poněvadž měla jen 2 1/2 roč. uč. ústavu jmenována zde učitelkou výpomocnou.

Učitelská práce byla zde od začátku velmi těžká nejen, že řádko příšlých sem čes. lidí bylo ze všech končin republiky, ale i z toho důvodu, že zde žilo na 30 dětí z rodin národnostně smíšených nebo i ryze německých antifasistů, ale i proto, že sem posílány i děti z And. Flory, když tam neměl kdo vyučovat od 13. 5. 1946. Bylo jich 21-24.

Ujezdní školní rada ustavena. Jejím předsedou zvolen Ant. Škos a členy za obec: M. Raisová, A. Lejsková, J. Šafářka, Švorc a J. Toula, za obec školu Ferd. Janoušek, P. Růžičková a M. Sovadinová.
Předsedou míst. š. r. zvolen Ferd. Janoušek, místopř. Bedř. Judyška, jednat. H. Letovská.
Podíčovské sdružení vedl předseda Krchov

Zdravotní stav řádko byl nejhorší v březnu a v dubnu v I. tř., v říjnu v II. tř., v lednu ve III. tř., v únoru a březnu ve IV. tř. a v říjnu, v lednu a v dubnu v V. tř.
 Mezi děťmi rádíl černý kašel, chřipka i souchotiny a svrab.

Docházka školní v tomto š. r., kdy bylo nejméně 148 a nejvíce 228 dětí, vykazuje v 348 vyučovacích půldnech z 56874 půlní všech 52737 = 92.72% zameškaných, a ze zameškaných 0,20% neomluvených. Nejhorší byla ve IV. tř. 4. j. 91,53%, nejlepší v III. tř. 4. j. 96,31%.

Okresní školní inspektor navštívil školu dne 13. května 1946

Dobrodinci školy. Místní továrny Melchior a Kontropa darovaly

škole naší 500 + 2500 Kčs, inspr. finančně
 stráže 2500 Kčs, z divadla „Broněků“
 odezdala H. Letovská 856,20, jednotlivci
 J. Ptáček, L. Měšťanová a Pavlíček 500 + 100 + 30 =
 630 Kčs, tedy celkem přijato 7263,20 Kčs
 Jáclována věnovala auto uhlí (1000 Kčs)
 místní nar. výbor porost vrakradě
 po Kluttigovi, hudební nástroje a
 nábytek ze skladu konfiskovaných
 věcí. Prací stroj „Adler“, naležený
 v místnosti býv. něm. městské
 knihovny, řada rámu, vycpanin,
 pianino z domu č. 599. dany rovněž
 škole obecné.

Zápis pro první šk. rok
 proveden již rač. čerona 1946.

Vykááno

pro 1. tř.	47	dětí z nichž 9 třídou opakuje,
" 2. "	49	" " 7 " "
" 3. "	42	" " 10 " "
" 4. "	33	" " 10 " "
" 5. "	46	" " 14 " "
<u>217</u>		" " 50 " "

Vysoké procento opakujících dětí
 zaviněno hlavně nernalostí čestiny,
 neboť přišly ze škol německých,
 francouzských, polských i slovenských.
 Cíní to skoro čtvrtinu (23,4%).

Cilý ruch osidleneců se jeví
 i ve vzmístu řactva během roku
 ze 89 na 200, tedy o skoro 126%.

Zapsal 31. 8. 1947
 J. P. J. J. J.

Školní rok 1946-47

Postup osidlování Chrastavy neustal ani v létě 1946, takže škol. rok 1946-47, který začal 2. zářím, zastihl místo 217 před prázdninami zapsaných o 30 dětí více.

Měla 1. A tř.	14 chl. a 14 děv.	= 28 dětí,
1. B "	15 " " 14 "	= 29 " "
2. A "	9 " " 21 "	= 30 " "
2. B "	15 " " 14 "	= 29 " "
3. "	22 " " 23 "	= 45 " "
4. "	13 " " 20 "	= 33 " "
5. A "	37 " " 16 "	= 53 " "
5. B "		
celkem	<u>125</u> " " <u>122</u> "	= <u>247</u> " "

Učitelství sbor. Od 1. zářím 1946 jmenována, v. uč. r. Jdeňka Marková, roz. Zvánovcová nastoupila učitelkou v Chrastavě. Týmž dnem zde nastoupila učitelkou Eliška Césarová, roz. Rakimová, nar. 17.9.1919 ve Zbirohu, studovala v Florovicích a působila ve Zbirohu. Místo uč. Solarové jmenována zde od zač. š. r. Marie Lešáková, rozená Bažantová, která se narodila 12.5.1923 v Dol. Bousově, stud. v Ml. Boleslavi a působící od 1.6.1944, v Chotěšově, pak v Machníně, Udolu sv. Kr., And. Floře, Vítkově a Chrastavě. Učila jen do 14. X. 1946, kdy nastoupila dovolenou pro materství a místo ní nastoupila opět uč. Ida Solarová. Na výzvu o šk. výbor předal Boh. Flonsa správu školy dne 10.9.1946, "poněvadž podle úředního lékař. nálezu nemůže vykonávat službu", nejstaršímu učiteli Ferdinandu Janouškovi.

M. Jirina Kucerová zproštěna
dnem 31.8.1946 služby v Chrastavě.

Místní školní výbor obnoven 1.8.1946

V Chrastavě je vlastně újední
školní rada, jejímž předsedou
zvolen Ant. Štros, místopředsedou
Ferdinand Janoušek, členy Paula
Růžičková, Hel. Letovská, Marie Reisová,
Jos. Šifárik, Václ. Moravec, Anna Lej-
šková, Bedř. Judytka a Jaros. Piváček.
Nahradníky zvoleni: Jiří Sejkora, Jos.
Paula a Frant. Pele.

Podíčovské sdružení zvolilo si 30.9.46
předsedou Jana Křehova, jeho náměst.
Bož. Kaplanovou, jednatelem Jindř.
Kadlece, poklad. Frant. Brožka
revisorem Mirosl. Kaplana a Anna
Horákovou, revisov. Jar. Hlavu.

Prohlídka školy.

15. X. 1946 a 20.5.1947 navštívil
školu okres. školní inspektor Vla-
dimír Seifert a projednal se
sborem důležitě otázky školní.

Zdravotní stav řáctva.

I tento š.r. neexistal ušetřen značné
nepřítomnosti v důsledku nemoci.
Docházka řáctva byla nejlepší
ve IV. tř., kde bylo 97.10% nezaměšk.p.
nejhorší byla v I. a = 93.03% nezam. půlletní,
kdežto na celé škole bylo 95.19% " "
Proti minulému roku zlepšena
docházka o 2.47%.

Dobrodinci školy: I v tomto roce
vyskytlo se dosti těch, kteří školu
obdarovali. Tak řa C.F. Weber dala 500 Kčs

Letovská (misto honoráře za vyuč. hře na pianě) 500 Kčs, B. Skála 10.-Kčs, Penker 250 Kčs, o.šk. výbor na pomůcky 10000 Kčs, sportovní klub 500 Kčs, Drábek 68", Turpiš 50.-Kčs, záv. rada fy Lux 3000", J. Navara 93.-, o. nár. výb. v Liberci 5000", společenstvo zahrádkníků 1100 Kčs, takže do 31.12.1947 přijato na darech 21.071 Kčs.

Velkým dobrodincem šactva bylo rodičovské sdružení, které pečovalo o podávání svačín o 10. hod.

Statistiky

Koncem škol. roku bylo

v I.A tř.	13 chl. a 14 děv.	= 27 dětí,
" I.B "	14 " " 16 "	= 30 " "
" II.A "	9 " " 18 "	= 27 " "
" II.B "	14 " " 12 "	= 26 " "
" III. "	20 " " 26 "	= 46 " "
" IV. "	12 " " 19 "	= 31 " "
" V.A "	18 " " 7 "	= 25 " "
" V.B "	16 " " 8 "	= 24 " "
celkem	<u>116 " " 120 "</u>	<u>= 236 "</u>

Poččet šactva tedy během roku klesl o 11 dětí, neboť 19 dětí odsunuto s rodiči do němec. říše, třeba zase jiné přijaty jako děti antifasistů. Ale i čes. děti se stěhovaly sem i odtud, takže během š.r. zaznamenáno **122** změn v počtu šactva.

z 247 dětí šact. roku zapísaných bylo 213 " nár. příslušnosti českoslov. a 34 " jiné stát. příslušn.

Podle náboženství bylo 164 řím. kat., 34 českosl., 14 č. br. ev., 10 evang., 1 starokat., 24 bez vyz.

V učitelské poradě dne 26.9.1946 stanověn program pro dvouletku.

Školní oslava 28. října provedena společně proslovem, recitacemi a zpěvem (st. hymny).

Břed vánoci provedena besídka.

Oslava 3. narozenin presidenta Dr. Ed.

Beněše provedena společně 28. 5. se řáctvem školy měšťanské.

Prospěch řáctva:

V prvním pololetí z 243 dětí prospělo aspoň dostatečně 207 dětí, propadlo 36 dětí (nejvíce v 5. třídách).

Koncem 2. pololetí z 236 dětí jich propadlo 35, t. j. 14.83%

Proti loňsku se sice toto procento zmenšilo o 8.21%, ale dosud je příliš mnoho těch nešťastných dětí, které nestačí ostatním, ať z důvodů zameškání vyučování, z nedostatku pile, či opožděním ve vývoji.

Učitelské porady v tomto roce rozhodly mimo jiné o tom, aby týdenní prázdnicou byla sobota, poněvadž pro celou sobotu je zde zemědělská škola, učitelstvo jezdí na vysokou školu pedagogickou a ušetří se otopu.

Do jedné z pěkných učeben s parketovou podlahou v přístřeší, v níž bývala něm. mateř. školka, a pak loni I. tř. usneseno nastěhovati kabinet, aby se uprázdnila 2 místnosti, kde byl kabinet dosud, pro hovornu a sborovnu, třeba sborovna byla v II. poschodí.

Velmi dobré je usnesení o přeřkouvání dětí, chybí jenom vhodné skříňky či police na ukládání obuvi.

Rodičovské sdružení opatřilo škole kinoprojektor na promítání iřského školního filmu. Treba stroj má jen krátkou ohniskovou vzdálenost a malou světelnost, bylo promítáno ve 12 hod. 23 filmů.

Skoro v kař. poradě připomínán sběr odpadových hmot, za něž škole zaplaceno 3254.20 Kčs.

Za sebrané kaštany a kaludy vyplaceno škole 765.- Kčs.

Přes jasné nárzení nadřzeného šk. úřadu usnesl se sbor 12. pros. 1946 o předání něm. učit. knižovny školní do skladu m. n. v., ač v ní byly cen-
né pedagog. příručky, encyklopedie, školy kreslení, psaní i ruč. prací. Jenom několik málo svazků podařilo se pak zachránit.

Velmi citelně proškoreno řactvo tím, že k nedostatku topiva bylo zavedeno od 7. I. do 4. IV. střídavé vyučování v 4. tř. kamny vytápěných.

Také usneseno 22. 1. 1947, že rodiče nesmějí se s dětmi účastnit škol. zájendů.

Uč. K. Pírovi se podařilo pro školu získat pěkný radiový přijímač značky Siemens.

Školník Bohum. Drábek se choval k učitelům i řactou hrubě a odmítal pak se aspoň omluvit. Dal 19. III. 1947 výpověď, která új. š. radou přijata. Po něm přijat za školníka dosavadní holič Jar. Svoboda, který právě nastoupil vojenské cvičení, které potrválo přes prázdniny.

Změny v učitel. sboru během roku:

Ze onemocnělou uč. domác. nauk
Lešákovou učily až do 11.5.47 literární
 učitelky Císarová, Ruzicková a Le-
 sovska. 12. května nastoupila
 zde uč. dom. nauk Božena
 Prokešová, narozen. 1.7.1927 v Hor.
 Křížanech a studovala v Novém
 Bydžově a v Liberci a působil
 od 1.2.1947 ve Veselí, Bratislavicích
 a v Doubi i Pilínkové.
 Již od 1.3.1947 nastoupil zde učitel
Jan Myška, narozen. 30. říj. 1921 v Čas-
 lavi, kde také vystudoval učit.
 ústav. Působil v Bílém Kostele n. n.
 od 3.9.1945.

Učitelka M. Bradinová
 nastoupila 14. 4. 1947 zdravotní
 dovolenou.

Náboženství, římskokatol.
 vyučoval Oldřich Zilka.

Učitel Karel Šir, narozen.
 20.9.1919 v Jiříčkově, studoval v Ji-
 číně, skonšku učit. způsobilosti
 vykonal za něm. okupace v Ústí
 nad Labem. Působil v Dol. Pasekách,
 v Čes. Dubě, v Modlibohově, v Proseči
 pod Ještěm, Smržově, od 1.9.1945 v Chrastavě
 jmenován, ale povolán k vojens.
 službě, odkud se vrátil 1946.

Boh. Hlonsa vrátil se do
 služby, když odborní lékaři bezpečně
 zjistili, že dětem od něho nehrozí ná-
 kaza TBC, 1.6.1947.

Zapsal
 31. 8. 47 Boh. Hlonsa
 řed. uč. 1